

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

8/2023

8/2023

E-ISSN 2181-1466
9 772181 146004

ISSN 2181-6875
9 772181 687004

@buxdu_uz

@buxdu1

@buxdu1

www.buxdu.uz

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2023, № 8, sentabr

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruruy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.
Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvoilmoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoirra Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotsent

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
ANIQ VA TABIIY FANLAR *** EXACT AND NATURAL SCIENCES *** ТОЧНЫЕ И ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ		
Sabirova R.A.	Xos to'qinning qovushoq-elastik silindrik qobiqda tarqalish xususiyatlari	4
Khalkhadzhaev B.B., Yusupov Sh.B., Mambetsaraev K.A.	On a weak generalized solution of a mixed-type fourth order equation of the second kind	9
Сафаров Ж.Ш.	Прямая и обратная задача для уравнения вязкоупругости с дополнительной информацией нестандартного вида	15
Жураев Ф.М.	О краевой задаче с условиями Геллерстедта на параллельных характеристиках для вырождающегося нагруженного уравнения параболо-гиперболического типа	23
Jo'orakulov S.Z.	Properties of polymers	32
Хайруллаев Ч.К.	Жамият ҳаётида соғлом турмуш тарзининг аҳамияти ва уни ташкил қилишининг асосий омиллари	38
TILSHUNOSLIK *** LINGUISTICS *** ЯЗЫКОЗНАНИЕ		
Yuldasheva D.N.	Sukut – ichki va tashqi nutqning harakat birligi	45
Bobokalonov O.O.	Character of shifonemas in linguistics	52
Bozorova G.Z.	Tibbiy atamalarda pleonastik birliklarning voqelanishi	59
Намройева М.Р.	Tohir Malik badiiy asarlarida qo'llanilgan antroponimlarning yasalish strukturasi	63
Kurbanova I.Sh.	Exploring the derivation of railway terminology: a linguistic analysis	68
Rabieva M.G'.	Translation as a type of intercultural communication	73
Radjabov N. N.	Ingliz va o'zbek tillarida undoshlarning fonologik xususiyatlarida izomorfizm va allomorfizm	77
Rakhmatova M.M.	The role of figurative devices in expressing implicative meaning	88
Seytnazarova I.E.	Tilewbergan Jumamuratov asarlarida frazeologizmlarning uslubiy qo'llanilishi	92
Велиева С.Р.	Русские идеологические топонимы в иноязычной среде (на материале регионов Республики Узбекистан)	97
Гаппарова М.Т.	Инглиз ва ўзбек тилларида луғат белгилари	104
Каримова Г.Х.	Эргонимы как объект лингвокультурологического исследования	109
Нарзуллаева Д.Б.	Теолингвистика ва теолингвистик бирликлар тадқиқи	114
Ширинова М.Ш.	Мустақиллик даври ўзбек кинофильмлари тилида эғалик ва келишик воситаларининг қўлланиши	121
Ёкубова Ш.Ю., Юсупова А. Ш.	Глагол и простая структура предложения в узбекском языке	125

Норов Ж.Н.	Метафора — лингвокультурологиянинг энг мухим бирлиги	129
Ҳасанова М.Т.	Билингвизмнинг мазмун-моҳияти ва психологик табиати	136
Rakhimov M.M.	Semantic functional features of the concept of “road”	140
Хоҗиёева М.У.	Badiiy nutqda shaxs tavsifli soʻz birikmalar	145
Саидова З.Х.	Проблемы, связанные с современной русской грамматикой и грамматикализацией	149
Рахимов М.	Korpus lingvistikasi taraqqiyoti va oʻzbek tilshunosligida korpus tahlil asoslari	154
Sadikova G.I.	Developing reading comprehension of expository texts in English by using effective reading strategies	160
Базарова Н.Ш.	Сравнительный анализ фонологических систем русского и узбекского языков в контексте методического подхода	164
Shayzakov Gʻ. M.	Oʻzbek tilida zamon maʼnosining lisoniy-pragmatik ifodalanishi	172
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Teshayeva G.J.	Adabiy parallel janri taraqqiyotining ayrim masalalari	176
Рахимова Н.Қ.	Баҳоуддин Нақшбанднинг “Аврод”ида “Дил ба ёр”лик моҳияти	181
Очилова Н.У.	Ўзбек халқ оғзаки ижодида “от” образи	186
Рахимова М.Э.	Составление плана-указателя и анализ стихотворного текста как виды самостоятельной работы школьников	191
Yoʻldosheva M.B.	Badiiy tarjimaning oʻziga xos muammolari va ularni bartaraf etish usullari	196
Юлдашева Л.У.	Мост между культурами: переводческое и литературное наследие Абдуллы Каххара в узбекской литературе	201
Shomurodova S.Gʻ.	Xalq dostonlarida kiyim-kechaklar bilan bogʻliq motivlarning tasviri	207
Астанова Г.А.	“Минг бир кеча”да бадий маҳорат	211
Kasimova R.R.	Alisher Navoiy gʻazallari inglizcha tarjimasida shoir va mutarjim psixologiyasi	216
Abdullayeva F.A.	“Ayriliq ostonasi” romanida tarixiy voqelikning badiiy ifodasi	224
Eshonqulova G.T	Preserving the implicitness of the original in translation	229
Ashurov J.A.	Erle Stanley Gardner’s descriptive language in his novel “The case of the velvet claws”	233
Farmonova M.F.	Struktural tahlilda matn sarlavhasi asosiy obyekt sifatida	237
Abduraximova S.A.	Development of fantasy as a genre in English and Uzbek literature	241

MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK *** TEXTOLOGY AND LITERARY SOURCE STUDY *** ТЕКСТОЛОГИЯ И ЛИТЕРАТУРНОЕ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ		
Eshonqulov H.P., Oripov J.R.	Durbek “Yusuf va Zulayxo” dostoni hazora nusxasidagi ayrim ma’noga oid matniy tafovutlar xususida	246
“NAVOIY GULSHANI”		
Axrorova Z.R.	“Nasoyimul muhabbat”da shayxlar talqini (“Sahl Abdulloh Tustariy va Abbos Hamza Nisoburiylar misolida)	252
FALSAFA VA HUQUQ, SIYOSATSHUNOSLIK *** PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES *** ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТОЛОГИЯ		
Isabayev M.B.	Davlat boshqaruvini nomarkazlashtirishda hisobdorlik mexanizmlari va xorijiy tajriba	255
Muhammedov M.M.	Inson kapitali hamda ijtimoiy hamkorlik tushunchalarining o‘zaro dialektik aloqadorligi	262
PEDAGOGIKA *** PEDAGOGICS *** ПЕДАГОГИКА		
Hamrayev J.H.	Tarmoq texnologiyalaridan foydalanib bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning texnologik asoslari	268
TARIX *** HISTORY *** ИСТОРИЯ		
Сирожов О.С.	Фашизмга қарши уруш йилларида ўзбек тилидаги фронт матбуоти	273
Бобоев М.Э.	“Темур тузуклари”да ижтимоий адолат ва солиқ сиёсати	278
Найитов Sh.A., Saidov F.S.	XIX asr 80-yillaridan 1917-yilga qadar Sharqiy Turkiston va G‘arbiy Turkiston aholisining hududlararo qochoqlik jarayonidagi ishtiroki masalalari	286
Сирожов О.С.	Фашизмга қарши уруш йилларида фронт районларидан кўчирилганларнинг Бухоро вилоятида жойлаштирилиши	291
IQTISODIYOT *** ECONOMICS *** ЭКОНОМИКА		
Рустамова С.Ш.	Роль проектного управления в эффективном функционировании предприятий: анализ преимуществ и вызовов	295

UDK: 81`44

SUKUT – ICHKI VA TASHQI NUTQNING HARAKAT BIRLIGI

Yuldasheva Dilorom Nigmatovna

*Buxoro davlat universiteti o‘zbek tilshunosligi va
jurnalistika kafedrası professori, pedagogika fanlari nomzodi
yuldasheva21dilorom@gmail.com*

***Annotatsiya.** Lingvokognitologiya zamonaviy tilshunoslikning nisbatan yangi yo‘nalishi sifatida lisoniy va nolisoniy birliklarning kognitiv xususiyatlarini tadqiq etishga kirishgan. Milliy til va milliy tafakkur mushtarakligidan kelib chiqqan holda har bir lisoniy hodisaning kognitiv, ekspressiv, akkumulyativ jihatlarini tekshirish mazkur yo‘nalishning asosiy vazifalaridan sanaladi. Zero, har bir tilni o‘sha til egasining nutqi, nutq madaniyati bilan birga ijtimoiy muhit, milliy mentalitet, milliy etiket kabi omillar uyg‘unligida tahlil etish muhim.*

Mazkur maqolada diskursning tarkibiy qismi bo‘lgan sukut hodisasiga nutqiy muloqot jarayonida ichki va tashqi nutqning harakat birligi sifatida yondashish masalasi tahlilga tortilgan.

***Kalit so‘zlar:** antropotsentrik paradigma, nutqiy muloqot, ichki nutq, tashqi nutq, noverbal vositalar, nutqiy muloqotda sukut*

МОЛЧАНИЕ – ЕДИНИЦА ДЕЙСТВИЯ ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ РЕЧИ

***Аннотация.** Лингвокогнитология как относительно новое направление современного языкознания стала изучать когнитивные свойства языковых и неязыковых единиц. Исходя из общности национального языка и национального мышления, рассмотрение когнитивных, экспрессивных, аккумулятивных сторон каждого языкового явления считается одной из основных задач этого направления. Ведь важно анализировать каждый язык в совокупности таких факторов, как социальная среда, национальный менталитет, национальный этикет, а также речь и культура носителя этого языка.*

В данной статье анализируется вопрос подхода к феномену молчания, являющемуся компонентом дискурса, как единице действия внутренней и внешней речи в процессе речевого общения.

***Ключевые слова:** антропоцентрическая парадигма, речевое общение, внутренняя речь, внешняя речь, невербальные средства, молчание в речевом общении*

SILENCE IS A UNIT OF ACTION OF INTERNAL AND EXTERNAL SPEECH

***Annotation.** Linguistic cognition as a relatively new area of modern linguistics began to study the cognitive properties of linguistic and non-linguistic units. Based on the commonality of the national language and national thinking, consideration of the cognitive, expressive, accumulative aspects of each linguistic phenomenon is considered one of the main tasks of this direction. After all, it is important to analyze each language in the aggregate of such factors as the social environment, national mentality, national etiquette, as well as the speech and culture of the speaker of this language.*

This article analyzes the issue of approaching the phenomenon of silence, which is a component of discourse, as a unit of action of internal and external speech in the process of verbal communication.

***Key words:** anthropocentric paradigm, speech communication, inner speech, external speech, non-verbal means, silence in speech communication*

XX asming oxirlariga kelib o‘zbek substansial tilshunosligi lisoniy paradigmalami – o‘zaro o‘xshash bo‘lgan hodisalar sirasini ajratish, axborot qiymati, lisoniy tizimdagi mavqeyi, vazifasi bir xil bo‘lgan hodisalami sof lisoniy nuqtayi nazardan bir-biriga teng sifatida ayni bir paradigmaga yoki siraga birlashtirdi. Shu asosda lisoniy tizim hodisalarini tafakkur-til-nutq trixotomiyasi asosida sharhlashga, tasniflashga erishdi.

Til tizimida bir hodisa uchun bir necha birlik mavjud ekan, bu o‘z-o‘zidan ro‘y bermaydi. Mazkur birliklar qaysidir jihati bilan bir-biridan farqlanishi tabiiy hol, albatta. Odatda, mana shu farq doimiy ravishda

lisoniy tizim, lisoniy ma'no, lisoniy qiymat bilan aloqador bo'lmaydi: nima sababdan "muayyan holatda" ma'lum bir axborotni tinglovchiga yetkazish uchun til tizimida mavjud bo'lgan bir necha teng qiymatli hodisalardan aynan "shunisi" qo'llanilgani ko'p hollarda nolisoniy omillar – nutqiy vaziyat, nutqiy sharoit, nutq obyekt, nutq subyekt, muloqot jarayonining maqsadi, so'zlovchi va tinglovchining kontakt hamda distant vaziyati, so'zlovchi yoki tinglovchining ruhiy holati, o'zaro munosabati, milliy-madaniy saviyasi, ijtimoiy ahvoli, yoshi, jinsi, diniy e'tiqodi kabi qator jihatlar bilan bog'liq bo'lishi ma'lum. Substansial tilshunoslik bularning barchasini nolisoniy omillar sifatida baholab, nazariy tilshunoslikning "muhim bo'lmagan" masalalari qatoriga qo'shib qo'ydi.

Ekstralingvistik, paralingvistik, umumiy holatda nolisoniy, nolingvistik hodisa sifatida baholangan ohang, sukut kabi nutqiy birliklarga yetarli e'tibor berilmadi [7]. Tabiiyki, mazkur nutqiy vositalar kommunikasiya jarayonida, ya'ni amaliy faoliyatda ta'sirchanlik nuqtayi nazaridan lisoniy vosita (fonema, morfema, frazema, qolip)lardan ko'ra ko'proq samara beradi, nutqiy birliklari (nutq tovushlari, morfemalar, ibora, so'z birikmasi yoki gaplar)dan ko'ra ko'proq ahamiyat va qiymat kasb etadi.

Jahon tilshunosligining bir bo'lagi bo'lgan o'zbek tilshunosligida til yoki nutq hodisalari hozirgacha, asosan, to'rt xil yondashuvda tadqiq etilganligini va tilshunoslik yo'nalishining nomi ham uning tadqiq usullari nomi bilan atalganligini kuzatamiz. Jumladan,

Formal tilshunoslikning shakllanish, rivojlanish hamda rasmiy amalda bo'lishi davri 1940-1990-yillarni o'z ichiga oladi. Mazkur yo'nalish tadqiqotlarida til va nutq farqlanmadi, faqat nutqiy bosqich hodisalari tahlilga tortildi, tasnif etildi, qoidalashtirildi. O'zbek tili qurilishining ilmiy talqinlarida rus tili ilmiy talqinlariga yaqinlashish ro'y berdi. Natijada, grammatik ma'lumotlarda bir-birini rad etuvchi jihatlar yuzaga keldi. Ammo e'tirof etish joizki, (kamchiliklar, chalkashliklar bo'lishiga qaramay) an'anaviy tilshunoslikda nutqiy bosqich hodisalari tahliliga oid juda katta ma'lumotlar bazasi yaratildi va o'zbek tilshunosligining (1999-yillardan keyingi) taraqqiyotini belgilovchi tilshunoslik yo'nalishlarining yuzaga kelishi uchun poydevor vazifasini bajardi.

Substansial tilshunoslik 1970-yillarda shakllandi va tahlil usullarida "tildan→nutqqa" tamoyili asosida ish ko'ruvchi mazkur yo'nalish respublikada 1999-yildan rasman tan olindi. Substansial tilshunoslik dastlab sistem, sistem-struktur, formal-funksional tilshunoslik nomlari bilan bilan ataldi va o'zbek tilshunosligi tarixiga substansial tilshunoslik (mohiyat tilshunosligi) nomi bilan kirdi. Mazkur yo'nalishning metodologik asosini dialektika qonuniyatlari va falsafaning umumiylik, mohiyat, imkoniyat, sabab va aloidalik, hodisaviylik, voqelik, oqibat kategoriyalari tashkil etadi.

Substansial tilshunoslik tilga umumiylik, lisonga esa xususiylik sifatida; lisonga nisbatan esa lison umumiylik, nutq esa xususiylik xarakterida bo'lishini e'tirof etadi. Asosan, lisoniy bosqich tadqiqi bilan shug'ullanadigan mazkur yo'nalish erishgan yutuqlar (tilning milliy tabiatidan kelib chiqqan holda) nutqiy bosqich hodisalarini o'z o'miga qo'yish va talqin etish imkonini beradi [14].

Tavsifiy tilshunoslik yo'nalishi XX asrning 80-yillaridan keyin rivojlandi. Uning tahlil va tadqiq usullarida "nutqdan→tilga" qarab yondashish seziladi. Shu bois mazkur yo'nalishning qarashlarida goh an'anaviy, goh substansial tilshunoslik qarashlariga xayrixohlik kuzatiladi.

Antroposentrik tilshunoslik o'zbek lisonshunosligi uchun nisbatan yangi, jahon tilshunosligi uchun esa kamida ikki yarim asrlik tarixga ega bo'lgan yo'nalish hisoblanadi. Antropotsentrizm so'zi yunoncha *anthropos*–*odam* hamda lotincha *centrum*–*markaz* ma'nosini bildiruvchi so'zlar birikuvidan hosil bo'lgan [2]. M.V. Pimenova, O.N. Kondratyevalarning "Konseptualniye issledovniya" (Moskva, 2014) kitobi ma'lumotlariga ko'ra, antropotsentrizm termini dastlab qadimgi yunon falsafasining "Inson koinot markazidir" degan g'oyani ilgari suruvchi qarashiga nisbatan qo'llanilgan bo'lib, bu g'oya, ayniqsa, o'rta asrlarda Yevropada keng tarqalgan.

Hozirgi vaqtda tilshunoslikning yetakchi paradigmalaridan biri sifatida tan olinayotgan antropotsentrizmning ildizlari V.fon Gumboldt hamda L.Vaysgerberning nazariy qarashlaridan oziqlandi [1]. Antropotsentrik paradigmanning shakllanishi til egasi – so'zlovchi shaxs omilini tadqiq etish bilan bog'liq. Demak, mazkur yo'nalishning tadqiq yo'nalishi mohiyatida "til–shaxs–nutq" trixotomiyasi turadi. Antropotsentrik paradigma tilni immanent tarzda, ya'ni o'z egasidan ayro holda tadqiq etishga antipozitivistik qarashlarning yuzaga kelishi natijasida shakllandi [3; 8; 14].

Jahon tilshunosligida matnni antropotsentrik paradigma asosida o'rganish, asosan, lingvistik semantika, lingvokognitologiya, psixolingvistika, lingvokulturologiya, pragmatik tilshunoslikka oid tadqiqotlarda ko'zga tashlanadi. Substansial yo'nalishning asosiy samarasi tilning tizimli hodisa ekanligini isbotlashdan iborat bo'lgan bo'lsa, antropotsentrik paradigmada inson asosiy o'ringa chiqariladi, til esa inson shaxsini tarkib toptiruvchi bosh unsur deb qaraladi. Zero, rus adibi S.Dovlatov to'g'ri ta'kidlaganidek: "Inson shaxsiyatining 90 foizini til tashkil etadi". Shu bois "inson aqlini, insonning o'zidan, tildan va

nutq yaratish hamda nutqni idrok qilish qobiliyatidan tashqarida tasavvur etib bo'lmaydi".
(V.A.Maslova)

(Til, uning nutqiy voqelanishi, inson omilida tilning ahamiyati serqirra hodisalar bo'lib, aslida, yuqorida qisman sharhlab o'tgan yo'nalishlarimiz til mohiyatiga turlicha yondshuvlarning natijasidir.)

Yaqin yillargacha o'zbek tilshunoslarining diqqatini o'ziga jalb etmagan, yetarli o'rganilmagan nutqiy vositalarga antoposentrik yo'nalish e'tibor bera boshladi. Zero, tilning voqelanishi bo'lgan nutqqa e'tibor qaratish, nutqiy faoliyat jarayonini tadqiq ob'ekti sifatida tanlanishi zarurligii Praga lingvistik maktabi a'zolari tomonidan 1929-yillardayoq e'tirof etishgan edi [2]. Darhaqiqat, istalgan til hech qachon vakuum holatida yashashi mumkin emas, odatda, til muayyan ijtimoiy sharoitda jamiyat kishilari orasida aloqa-aralashuv quroliga aylangandagina o'z mohiyatini saqlaydi. Demak, tilning asl mohiyati uning nutqiy pragmatikasida to'la namoyon bo'ladi.

Bilamizki, til informatsiyasining ichki va tashqi tomoni mavjud, ichki tomoni til strukturasi o'ld bo'lsa, tashqi tomoni nutq vaziyatiga tegishlidir. Aynan, til informatsiyasining tashqi tomoni diskursda verbal birliklar bilan bir qatorda naverbal vositalarni ham taqozo etadi. Zotan, diskurs ularsiz to'laqonli bo'lmaydi.

Lisoniy birliklarni rasional-struktur tadqiq usullari orqali o'rganish natijasida ochilgan til qurilishi tizimiy imkoniyatlarni muayyan nutqiy faoliyat jarayonida tahlil etishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan amaliy tilshunoslik – pragmalingsvistika o'zbek tilshunosligida yangi ilmiy yo'nalish sifatida tanildi. Jumladan, o'zbek pragmalingsvistikasining asoslari ishlab chiqildi (M.Hakimov). Paralingvistik vositalar yuzasidan bir qator tadqiqotlar amalga oshirildi, xususan, A.Nurmonov, M.Saidxonov, S.Mo'minov, Sh.Iskandarova, A.Aripova, Z.Akbarova, Q.Rasulov, A.Haydarov, G.Toirova, Q.Kaxarov, X.Ismoilov, B.Axmedov, M.Qurbanovning tadqiqotlarini ko'rsatish mumkin.

"O'zbek tilining paralingvistik vositalari" (A.Nurmonov); "Noverbal vositalar va o'zbek tilida ularning ifodalanishi" (M.Saidxonov); "O'zbek muloqot xulqining ijtimoiy-lisoniy xususiyatlari" (S.Mo'minov); "Paralingvistik vositalarning genderologik va pragmatik tadqiqi" (B.Axmedov); "O'zbekona paralingvistik vositalarning tizimiy tadqiqi" (M.Barotova) kabi tadqiqotlarda nutqni ifodalashga qaratilgan xatti-harakatlar tahlilga tortildi. Mazkur ishlarda nutqiy muloqotda zaruriy fikrni to'laqonli ifodalash uchun noverbal vositalardan foydalanish nihoyatda zarurligi, verbal vosita noverbal vosita bilan bog'lanishda qo'llanilgandagina ko'zlangan maqsadga, samaradorlikka erishish mumkinligi dalillandi.

Abdulhamid Nurmonov tilning kommunikativ vazifasidan kelib chiqqan holda fikr ifodalashda tilga yondosh bo'lgan, funksional jihatdan uni kompensatsiya qiluvchi paralingvistik vositalar haqida to'xtalib, aloqa-aralashuvda ahamiyatli bo'lgan ohang(ovoz)ning sifatiy, miqdoriy xususiyatlari, shuningdek, imo-ishoralar tilshunoslikning o'rganish obyekti bo'lishi kerakligini ta'kidlab o'tadi [3]. Haqiqatan, har qanday tilning markazida inson omili turarkan, diskurs adresant va adresat o'rtasidagi munosabatlardan tarkib topar ekan, tilni uning doimiy foydalanuvchisi bo'lgan inson bilan birga o'rganilishi maqsadga muvofiq. Biz shu o'rinda aloqa-aralashuvda nihoyatda ahamiyatli bo'lgan sukut hodisasini ham ohang, imo-ishoralar bilan teng barobar o'rganilishi zarurligini qo'shimcha qilmoqchimiz.

Demak, pragmalingsvistik yo'nalishda nutqiy bosqichga tegishli jarayonlarni o'rganish sukut, ohang kabi birliklar tadqiqini ham taqozo etadi. Zero, pragmalingsvistikaning tilshunoslik fanlari orasidagi o'rni, pragmatik sistema tushunchasining o'zi, uning tarkibiy qismlari orasidagi munosabat, pragmatik tizimning unga aloqador boshqa sistemalar bilan assosiativligi, diskursda sukut, ohang kabilar nutqiy birlikka xosmi yoki ular muloqot birligi sifatida baholanishi kerakmi, degan savollarga hamon to'liq javob berilgan emas.

Aslida, sukut ham, ohang ham muloqotning asosiy maqsadi bilan bevosita aloqador bo'lgan, o'rmi kelganda, yangi bir axborot beradigan qismlardir. Biz, shu o'rinda, sukutni suhbat fenomeni sifatida unda ichki nutqning voqelanishini tahlilga tortamiz.

Inson qaysi paytda sukut saqlaydi va nima uchun sukut saqlaydi? Sukut qaysi holatlarda kishilarga xos ichki nutqni yuzaga chiqaradi?

Odatda, inson fikrlarini to'playotgan, qilgan yoki amalga oshirishi zarur bo'lgan ishlarini sarhisob qilayotganda, biror narsani ko'zdan kechirayotganda, umr yo'li, qilgan ishlari, o'zi yoki o'zgalarning ahvoli haqida o'ylayotgan paytda sukut qilib turadi. Mutaxassislarning fikricha, Inson so'zlashni o'rganishiga ikki yil kifoya qilar ekan, biroq jim turishni o'rganishiga ba'zan bir umri ham yetmas ekan.

Muloqot jarayonida sukut insonga xos bo'lgan quyidagi ichki holatlarni yuzaga chiqaradi:

1) **o'ng'aysizlik** (Odatda, xijolatga soladigan; xijolatli; o'ng'aysiz holat; noqulay ahvol kabi ma'nolarni yuzaga chiqaradi):

Homidning zaruratsiz ayb tekshirishi majliska yotroq tuyilgan bo'lsa kerak bir-birlariga qarashib oldilar. Bu o'rinsiz tekshirish majlisni biroz sukutka yubordi-da, so'ngra Akram hoji savolida davom etti...

(A.Qodiriy. O'tkan kunlar) Keltirilgan misolda ziyoli, bama'ni kishilar davrasiga tasodifan qo'shib qolgan, xotinboz laqabi bilan tanilgan Homidning o'ylamasdan aytgan gapi o'tirganlarni noqulay ahvolga soldi, bunday paytda "bema'ni suhbatdosh"ning gapiga shu asnoda javob qaytarish aqlli odamning ishi emas. Mazkur vaziyatda eng to'g'ri yo'l – sukut saqlash. Sukut qilish, bir tomondan, xijolatli vaziyatni ifodalasa, ikkinchi tomondan, o'ng'aysiz holatdan chiqib ketishga ko'maklashuvchi vosita vazifasini ham bajaradi.

2) **tahqirlash** (nafratlanish, jirkanish; mensimaslik, haqoratlash; kamsituvchi, xo'rovchi gap-so'z yoki harakat qilish kabi ma'nolarni voqelantiradi):

Otabek bu cho'ltoq supurgini tanidi va uning istehzolarini payqadi. Ul bundan so'ngg'i ko'rguligini tamom ma'nosi bilan onglab, ma'nosiz bu savollarga javob berib o'turishdan sukutni xayrlik topdi. Go'yo o'zining bu sukuti bilan Musulmonqulga ma'nolik bir javobni ifoda qilar edi. Chindan ham Musulmonqul bu sukutdan tahqirlandi, tutuni ko'kka ko'tarilar ekan baqirdi:

–Nega javob bermaysan?! (A.Qodiriy. O'tkan kunlar)

Asar personaji bo'lgan Musulmonqul qonxo'rliqi, bezbetligi, rahmsizligi bilan xalqqa tanilgan. Musulmonqul uning oldida hamma titrab, qo'l qovushtirib, yerni o'pib turishiga, uning bergan har bir savoliga darhol javob qaytarilishiga odatlangan. SHu o'rinda Otabekning sukut saqlashi uni chin ma'noda tahqirladi, asablarini chatnatib yubordi. Otabekning sukutida nafratlanish, jirkanish, qarshisida turgan nusxani mensimaslik ifodasi bor edi.

3) **ikkilanish** (ba'zan kishining muayyan fikr, tushuncha yoki voqelik yuzasidan muqim bir qarorga kela olmasligi; turli xayollarda bo'lishi; shubhalanish holatida bo'lishi kabi ma'nolarni voqelantiradi):

"Shu ish bahona bo'lib Asadbekni yo'qotish kerak! Bu shaharga xo'jayinlik qilish faqat sizga yarashadi..."

Bu gapdan keyin oraga sukut cho'kdi. Qilichning ko'z oldiga miyig'ida kulimsirab turgan Hosilboyvachcha keldi. Asadbekning qanotida yurgan odamdan bunday gapni eshitish Hosilboyvachcha uchun tushunarsiz, zavod boshqoni chin dildan aytyaptimi yo ig'vo boshlayaptimi – unga qorong'i edi. (T.Malik. Shaytanat. 1-kitob)

Mazkur misolda suhbatdoshlardan biri – so'zlovchi aytgan gapining ta'sir kuchini kutib jim turgan bo'lsa, tinglovchi shubhalanish, ikkilanish holatida sukut saqlamoqda.

4) **xotiralarga berilish** (bunday holatlarda kishi o'tgan umrining yoki umri davomidagi biror voqea-hodisani eslab xotiralar girdobida bo'lish kabi ma'nolarni yuzaga chiqaradi):

– Vatani yo'qning imoni yo'qtur... – Ismoilbey shunday deb boshini egdi, sukutga cho'mdi. Eti ustixoniga yopishib, uzun burni yanada beo'xshovlik kasb etgan, ko'zlari kirtayib qolgan qariya bu sukut chodiriga o'ralib, nimalarni o'yladi ekan? Bu gapdan yuragi hapriqqan Zelixon-chi? U nima uchun jim? U nimalarni o'ylayapti. Ismoilbeyning choy quyib o'tirgan o'g'li Ahadbey-chi? Ahadbey Zelixonning tengquri. Taqdirning zolimligi bo'lmasa biri tog'lar bag'rida, biri dengiz sohilida tug'ilib o'sib, shu yerda uchrasharmidi? Ular qishloqqa oldinma-keyin ko'chib kelishdi. Ismoilbey urushdan qaytgach, temiryo'lga ishga kirib, oilasini shu yerga ko'chirib keldi. Zelixonning otasi esa urushdan qaytmadi, u yetim holicha qishloqda rizqini terib yuraverdi. (T.Malik. Shaytanat. 1-kitob. 160-b.)

Insonning umri davomidagi muayyan voqea-hodisalar unda yoqimli xotiralar qoldirishi ham yoki achchiq iztiroblar muhrlashi ham mumkinligi sir emas. Keltirilgan misolda suhbatdoshlarni sukutga cho'mdirgan holat – vatansizlik. Vatandan yiroqda yashashga majburlik iztirobi.

5) **ichki munojot** (Munojot, aslida, arabcha so'z bo'lib, fikrimizcha, o'zbek tiliga Mavaraunnahrda islom dini o'mashgandan keyin o'zlashgan va faollashgan. Munojot iltijo, maxfiy suhbat demakdir.) Ba'zan sukut insonning qalb tubidagi hech kinga ochiq-oydin ayta olmaydigan dard-hasratlari, iltijo, tavbalarini tangriga yo'llash holatini ham ifodalaydi. Masalan,

Ismoilbey boshini egib, sukutga berilgan chog'larida ko'pincha Ollohga munojot etadi: "Urushda jonimni omon saqla, deb yolvordim, o'zingga shukr, saqlading. Bir kungina bo'lsa ham qishlog'imda, oilam bag'rida yashay, dengizning mavjlarini ko'ray, dedim. Qishlog'imga qaytarding, shukr. Ammo bir kungina sig'dirding. Dengiz mavjlariga to'ydirmanding. Gunohim ko'p bo'lsa, vatangado qilsang ming roziman. Ammo Ona xalqimni vatangado qilganingga aqlim lol. Nahot barchamiz baravar gunohkor bo'lsak..." Shu gaplar xayoliga keladi-yu, Xudoga ta'na qilgani uchun darrov tavba ham etadi. (T.Malik. Shaytanat. 1-kitob. 161-b.)

Shu o'rinda sukut verbal vositani to'la kompensatsiya qilganda ham verbal vositaning izi – artikulyatsiya seziladi. Bunda sukutning ma'lum nutq vaziyati taqozosi bilan fikr ifodalash vazifasida qo'llanilishi vaqtincha – fakultativ ekani ko'rinadi.

Tabiiyki, muloqot bo'lishi uchun suhbatdoshning mavjudligi muhim omil sanaladi. Aksincha, hech qanday tinglovchisiz yolg'iz holatda, javob talab qilmaydigan so'zlovchining nutqi tilshunoslikda

suhbatdoshsiz nutq akti yoki monologik nutq deb ataladi. Nemis olimi D.Vandegveken buni nokommunikativ nutq akti deb atasa, bir guruh tilshunoslar buni egosentrik nutq deb ataydilar va ushbu turdagi nutq aktlari, ko'pincha undov, xitob, hayqiriq, mumojot, murojaatni bildiruvchi so'zlar bilan ifodalanishini ta'kidlashadi [1].

6) **suhbatni davom ettirishni istamaslik** (gohida diskursda suhbatdoshlardan biri (nimadandir hadiksirash, zerikish, toliqish, vaqtni tejash, ranjish kabi o'nlab sabablarga ko'ra suhbatni davom ettirishni istamasligi mumkin. Sanab o'tilgan holatlar ifodasi ham sukut orqali amalga oshiriladi):

– *Vakillarimiz Maskovga ketishdi, – dedi Ahadbey, – Qrim tatarlari bilan birgalashib, haqiqatga yetishar, inshoolloh.*

– *Chechenlar ko'p ketishdi. Seni ham ketdi, deb yuruvdim? – dedi Ismoilbey.*

– *Onam shu yerda, buvam shu yerda. Men qayoqqa boraman? – Zelixon «men qamoqda edim», demadi. Chol gap kavlmasin, deb boshini egib, sukut saqladi.* (T.Malik. Shaytanat. 1-kitob. 161-b.)

Imo-ishoralar, ohang kabi sukut ham inson tafakkurida ma'lum ma'noga xoslanadi. Ya'ni obyektiv borliqdagi narsa, hodisa, harakat, ichki, tashqi holatlar, munosabatlar ham barcha-barchasi inson tafakkurida aks etishi ma'lum. Tafakkur ifodalari tilde moddiylik va nutqda so'z, so'z birikmasi, gap, matn orqali voqelanadi. Demak, bu jihatdan sukut diskursda so'z, so'z birikmasi, gap, matn o'rnida vazifa bajaradi.

7) **sukut bilan berilgan savolga sukut bilan javob qaytarish** (diskurs jarayonida adresant va adresat o'rtasidagi munosabatlarda shu qadar tarang vaziyat yuzaga keladiki, so'ralishi va javob qaytarilishi zarur bo'lgan maqsadni gap-so'z yoki paralingvistik vositalar yordamida amalga oshirish mumkin bo'lmay qoladi. Shunday holatlarda sukut bilan berilgan savolga sukut bilan javob qaytariladi):

Elchin bugun “O'rnidan turib, yuryaptimi?” deb so'rab, “Ha, yuryapti” degan lo'nda javob oldi. “Yurayotgan bo'lsa, nima uchun chiqmaydi?” deb so'ramoqchi edi, negaligini o'zi bilgani uchun savoldan o'zini tiydi.

Ziyrak Manzura kuyovining ko'zlariga qarab, so'ramoqchi bo'lgan so'rog'ini angladi. “Huzuringizga qanday chiqsin? Jon achchig'ida bema'ni gapni aytib yubordi. Endi yuzi shuvut. Bundan keyingi turmushinglar qanday bo'ladi, men hayronman”, demoqchi bo'ldi-yu, kuyovidan sado chiqmagani uchun indamay qo'ya qoldi. Sukut bilan berilgan savolga javob ham sukut bilan bo'ldi. (T.Malik. Shaytanat. 2-kitob. 76-b.)

Bolasidan ayrilgan Zaynab bu fojiada eri Elchinni ayblaydi. Agar bu o'rinda adib personajlar(kuyov Elchin va qaynona Manzura)ni “gapirtirsa”, shu epizodning ta'sir kuchi pasayar edi. Mazkur epizodning jonli chiqishini “sukut bilan berilgan savolga javob ham sukut bilan qaytarilishi” ta'minlay olgan.

8) **ichki g'azabni bosish** (jahlni jilovlash, qo'pollik qilmaslikka harakat qilish kabi ma'nolarni voqelantiradi):

– *Siz yaxshi ish qilmayapsiz. Agar xohlasak, mashinaga bosib olib ketishimiz ham mumkin. Biz bilan o'ynashmang.*

Bu po'pisadan cholning ham g'azabi qaynadi. Ammo mehmonni quvib chiqarmaslik uchun sukut saqlab, o'zini bosishga majbur etdi. Kesakpolvon esa bu jimlikni o'zining foydasiga hal qilib, “bitta po'pisalik jonlaring bor, senlarning”, deb qo'ydi. (T.Malik. Shaytanat. 3-kitob. 16-b.)

Asadbek chindan ham g'azablana boshlagan edi. Gap talashuv shu zaylda davom etsa, o'rtog'ining ko'nglini og'ritib qo'yishi mumkinligini fahmlab, sukut saqladi. Jalil bu sukutni mag'lublik alomati deb o'ylab, g'oliblarga xos qarash bilan oshnasidan yana so'z kutdi. (T.Malik. Shaytanat. 3-kitob. 71-b.)

Yana bir misol.

– *Xudo saqlasin, gunohlaringizni o'zi kechirsin. Tavba qiling, bo'tam.*

Asadbek ko'kragida alamli faryod bosh ko'tarayotgan edi. Uni bo'g'ish uchun bir necha fursat sukut saqladi. (T.Malik. Shaytanat. 3-kitob. 152-b.)

Misollardan ko'rinadiki, grammatik va leksik birliklari muloqotning to'liq ifoda matniga egaligi, mazmunliligi va ta'sirchanligini ta'minlamoqda. Ammo insonning muloqot qobiliyati, so'zamolligi, psixologik omillar, ijtimoiy muloqotdagi guruh vakillarining o'zaro munosabati, qolaversa, nutq muloqot vaziyati va sharoitidan kelib chiqqan holda muloqot jarayonida to'g'ri qo'llanilishi hamda noverbal vositalardan umumli foydalanilishi orqali muayyan natijaga erishiladi, ya'ni muloqot samarali yoki samarasiz bo'lishi mumkin.

9) **sarosimalik** (gapni nimadan boshlashni bilmaslik oqibatida jim turish holatini ifodalaydi):

Zaynab keyingi gaplarni baqirib aytmog'chi edi. Biroq, lablari sal qimirladi-yu, ovozi chiqmadi. Nihoyat ikkala tomonning sukut bilan olishuviga xotima yasalib, qora xotin tilga kirdi:

– *Nima qilyapsan, o'zingni osmoqchimisani?*

Ertalab qora xotin muloyim edi, endi esa sensirayapti, ovozi ham dag'al. (T.Malik. Shaytanat. 3-kitob. 18-b.)

10) *aytilayotgan yoki aytilgan gap yolg'onligini sezib turish* (gohida adresat ishonitirishga qanchalik harakat qilmasin adresant sukut saqlaydi va bu holat uning aytilayotgan yoki aytilgan gap yolg'onligini sezib turishini ifodalaydi):

Zohid *sukutga berilgani* holda Jamshiddan ko'z uzmas edi. Sezgirlikda ancha-muncha odamga dars bera oluvchi Jamshid esa bu qarash zamirida ko'p gaplar yashirinib yotganini fahm etardi.

Shuning asnosida to'qigan uydirmalari puch ekanini ham his etib, o'zidan o'zi norizo bo'lardi.

Zohidning sukuti uzoq cho'zilmadi.

– Siz televizor ko'rib turasizmi? – dedi u.

– Ha, unda-bunda... – dedi Jamshid savoldan maqsadni uqmay.

– Bir e'lon berishyapti. "Xayrli tun, kichkintoylar", degan ko'rsatuvlari bor. Shu ko'rsatuvni olib borish uchun yaxshi ertakchi odam kerak ekan. Bir xabarlashing. Shu ish aynan siz uchun, – Zohid shunday deb zaharli jilmaydi-da, xayrlashish uchun qo'l uzata turib qo'shimcha qildi: – Ertaklaringizning muxlisiman. Yana uchrashamiz. (T.Malik. Shaytanat. 3-kitob. 204-b.)

Ba'zan so'zlovchi yoki tinglovchi diskurs jarayonida o'zi istagan yoki istamagan holda sukut saqlab, qaysidir ma'noda, muloqot madaniyati meyorlaridan chetga chiqmasligi yoki ularni buzishi ham mumkin.

XULOSA. Ko'rinadiki, inson nutqi nihoyatda murakkab, ko'p qirrali hodisa bo'lib, uning juda ko'p jihatlarini yozuvda berish imkoniyati bo'lmaydi. Til informatsiyasining to'la manzarasini namoyon qilish uchun esa nutqning barcha tomonlarini kompleks ravishda tekshirish zarurati seziladi. Zero, nutq jarayonida ishtirok etayotgan barcha vaziyat kompleks muloqot fragmentining to'liq va haqiqiy ma'nosini ochib bera oladi [3].

Demak, diskurs davomida suhbatdoshlarning o'y-xayollari, ichki ruhiy holati, ko'pincha, verbal yoki noverbal tarzda bildiradigan munosabati ularning ruhiy va fizik holatida aks etadi va so'z/gap bilan muloqot vaziyatida aytmoqchi bo'lgan barcha fikrlarini ovozi, nutq tampi, ko'z qarashi va psixik fizik holati bilan birga sukut orqali ham tinglovchiga yetkazib bera oladi. Zero, nutqiy muloqot jarayonida sukut hodisasiga ichki va tashqi nutqning harakat birligi sifatida yondashish muhim.

ADABIYOTLAR:

1. Vanderveken D. *Meaning and Speech Acts*. – Cambridge university press, 2009. – P. 137.
2. De Saussure, F. *Course in General Linguistics*. Columbia: University Press, 2011. – P. 260.
3. Нурмонов А. Танланган асарлар. 1-жилд. – Тошкент, 2012. – 301 б.
4. Юлдашева Д. Н. *Нутқий мулоқотда сукутнинг ўрни. Образование и инновационные исследования. Том 1 № 1 (2020)*. <http://interscience.uz/index.php/home>
5. Юлдашева Д. Н. *Сукут нутқий мулоқотнинг таркибий қисми сифатида //Сўз санъати халқаро журнали. – 2020. – Т. 3. – №. 3. www.tadqiqot.uz*
6. Yuldasheva Dilorom Nigmatovna. *Silence-is a nonverbal unit of speech communication// American Journal of Research*, 2020, 11-12 issue of the Journal.–Pag.87-95. https://journalofresearch.us/wp-content/uploads/2020/12/2020_11_12-AJR_11.pdf
7. Юлдашева Дилором Нигматовна. *Сукут – нутқий алоқа компоненти//НамДУ илмий ахборотномаси – Научный вестник НамГУ, 2021. № 7. – 407-414-6.*
8. Yuldasheva D.N. *Basic non-verbal components of speech. current research journal of philological sciences (2767-3758) 3 (01), 17-24*. <https://masterjournals.com/index.php/crjps/article/view/661>
9. Yuldasheva Dilorom Nigmatovna, Gulchekhra Toshpulot qizi Chullieva. *The role of nonverbal means in speech meaning. International Engineering Journal For Research & Development, Vol.6, Issue 2 published May 16, 2021.–Pag.1956-1961. www.iejrd.com http://www.iejrd.com/index.php/%20/article/view/1956*
10. Chullieva Gulchekhra Toshpulot qizi. *Intonation. Intonema, its structure. Functions of intonema. Middle European Scientific Bulletin. Volume 8, January 2021. ISSN 2694-9970. Pag. 141-148. https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/179*
11. Chullieva G.T. *Intonema and its Types. Middle European Scientific Bulletin. Volume 10, March 2021. ISSN 2694-9970. Pag. 91-95. https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/314*
12. Yusupova Dildora Yunus kizi. *About Polisemantic Words (on the example of the poems of the Uzbek poetess Khalima Khudoyberdiyeva). Middle European Scientific Bulletin. Volume 10, March 2021. ISSN 2694-9970. Pag. 384-389. https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/367*

13. Yusupova Dildora Yunus kizi. *About Polisemantic Words (on the example of the poems of the Uzbek poetess Khalima Khudoyberdiyeva)*. Middle European Scientific Bulletin. Volume 10, March 2021. ISSN ISSN 2694-9970. Pag. 384-389. <https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/367>
14. Yuldasheva D.N. *Hozirgi o'zbek adabiy tili (1-kitob)*. – Buxoro: Bukhara Hamd Print, 2023. –140 b.
15. Юлдашева Д.Н. *Сукутда ички нутқнинг воқеланиши//“Buxoro davlat universiteti ilmiy axboroti” jurnali, 2022-yil. – 4-son. – 62-67-b.*
https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8049
16. Юлдашева Д.Н. *Тиббий эвфемик маънонинг сукут орқали ифодаланиши// Хоразм та’мин akademiyasi axborotnomasi –12/4-2022. –220-224-b.*
https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8823/5709
17. Yuldasheva D.N., Yusupova A.Sh., Cho'lliyeva G. T. *О невербальных средствах речи// BuxDU Ilmiy axboroti, 2023. –4-son. –108-115-b.*
[file:///C:/Users/0606/Downloads/1_compressed+\(1\)_watermark.pdf](file:///C:/Users/0606/Downloads/1_compressed+(1)_watermark.pdf)
18. Yuldasheva, Dilorom Nigmatovna Gulchekhra Tospulatovna Chullieva. *Expression Of Euphemistic Meaning Through Silence And Intonation// Published/ publié in Res Militaris (resmilitaris.net), vol.13, n°2, January Issue 2023. –5596-5606-p.*
<https://resmilitaris.net/menu-script/index.php/resmilitaris/article/view/3187>
19. Yuldasheva Dilorom Nigmatovna, Guli Ibragimovna Toirova, Dildora Yunus qizi Yusupova. *Silence is a Pragma linguistic event taking medical Ephemeric significance. Scopus - Philosophical Readings XIII.4 (2021), pp. 2290-2297. 2290 Info@philosophicalreadings.org 10.5281/zenodo.5651590*
https://www.researchgate.net/publication/365726821_Silence_is_a_Pragma_linguistic_event_taking_medical_Ephemeric_significance
20. Yusupova Dildora Yunus kizi. *About Polisemantic Words (on the example of the poems of the Uzbek poetess Khalima Khudoyberdiyeva)*. Middle European Scientific Bulletin. Volume 10, March 2021. ISSN ISSN 2694-9970. Pag. 384-389.
<https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/367>